

Summary

Zamula A. Y. Application of international law prohibiting torture and their implementation in legislation of Ukraine. – Article.

The article defined topical areas of implementation mechanisms of international law prohibiting torture in domestic legislation. The author discusses numerous international human rights acts, which establishes the prohibition of torture and given proper legal assessment. The prospects of further development of an effective human rights system, including in the context of the prohibition of torture at the international level and at the level of national enforcement.

Key words: implementation, prohibition of torture, protection of human rights, crime against humanity.

УДК 347.77

К. О. Старинець, М. В. Кікашвілі

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМ СТАНДАРТАМ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. Діяльність людей щодо створення об'єктів інтелектуальної власності, зокрема творів у галузі науки, літератури й мистецтва, з найдавніших часів є однією з рушійних сил розвитку суспільства та світу. Однак ставлення суспільства до інтелектуальної власності як результату авторської творчої праці, як і до самих авторів, від ранніх історичних етапів розвитку людства виключало уявлення про права на створений інтелектуальний продукт.

У більшості країн світу, як і в Україні, існує національне законодавство, що охороняє право інтелектуальної власності. Розроблено міжнародні конвенційні норми авторського права та суміжних прав, визначилися основні правові умови обміну творами літератури й мистецтва. Діяльність з охорони інтелектуальної власності тісно пов'язана з розвитком міжнародного культурного співробітництва. Тенденція сприяння підвищенню духовної творчості народу, що розвивається в Україні, дозволяє збагачувати відносини із зарубіжними країнами в галузях науки, літератури й мистецтва.

Інтеграція України до міжнародного співтовариства на сучасному етапі вимагає реформування всіх сфер суспільного життя. Найбільшим пріоритетом у соціально-економічному розвитку суспільства на сьогодні повинна стати інтелектуальна, творча діяльність. Для цього в Україні склалися всі необхідні соціально-політичні та історико-правові передумови, спрямовані на підвищення ефективності охорони інтелектуальної власності. Однак проблема захисту інтелектуальної власності потребує ґрунтовного наукового дослідження, зокрема, як законодавства, так і практики його реалізації, оскільки чинне законодавство України нині не повною мірою відповідає міжнародним стандартам у сфері забезпечення та захисту інтелектуальної власності.

Стан дослідження проблематики. Дослідженням проблем сфери інтелектуальної власності в різні періоди займалися такі видатні вчені, як Б.С. Антимонов, Г.О. Андрощук, В.С. Дроб'язко, Р.О. Денисова, В.О. Жаров, О.С. Йоффе, О.А. Підпригора, А.П. Сергєєв, О.Д. Святоцький, Р.О. Стефанчук, Р.Б. Шишка та інші. Особливо варто відзначити роботи таких українських дослідників, як А.С. Довгерт, Ю.Г. Матвєєв,

Ч.Н. Азімов, О.А. Підпригора, В.І. Жуков, С.Д. Волошко, Н.М. Мироненко, В.Л. Мусяка, В.І. Дахно, О.М. Мельник, В.М. Крижна, В.Л. Чубарева та інші.

Метою статті є комплексний аналіз як теоретичних, так і практичних організаційно-правових питань щодо відповідності законодавства України міжнародно-правовим стандартам у сфері захисту інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. В Україні зроблено головне для забезпечення гарантованих Конституцією України прав громадян на захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, – створено сучасну нормативно-правову базу у сфері інтелектуальної власності та сформовано дієздатну інфраструктуру, яка забезпечує реалізацію державної політики в цій сфері [1, с. 274]. Від розв'язання проблеми створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі. А від цього – перспективи створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки XXI століття – економіки, що базується на знаннях.

Нині в Україні сформована законодавча база щодо правової охорони інтелектуальної власності, оскільки за роки незалежності України було прийнято й введено в дію низку законодавчих актів, присвячених праву інтелектуальної власності. Однак практика застосування законодавства виявила низку проблем, пов'язаних із невідповідністю деяких його норм нормам міжнародного права, забезпеченням ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та створенням цивільзованого ринку цих об'єктів.

Ефективність захисту прав у сфері інтелектуальної власності залежить від досконалості нормативно-правової бази, сформованої інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності, ефективності підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, а також інформаційного забезпечення її діяльності [2, с. 277].

Найважливішими аспектами державної політики щодо набуття, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є координуюча діяльність органів виконавчої влади, пов'язана із забезпеченням правової охорони новітніх вітчизняних технологій, у тому числі в іноземних державах, удосконалення механізмів правового регулювання важливих питань щодо комерційного використання об'єктів інтелектуальної діяльності, створення їх повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та державних цільових фондів [3, с. 4].

Складність розв'язання зазначених проблем полягає в надзвичайно високому ступені динамічності й різнобічності відносин, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Зміст поняття «інтелектуальна власність», його структура постійно розширюються та якісно оновлюються. Відносини, що виникають у зв'язку із цим, тісно пов'язані з найновітнішими технологіями не лише в сенсі об'єкту цих відносин, а й їх регулювання, застосування нетрадиційних підходів забезпечення прав власності [4, с. 240].

Інтелектуальна власність є важливим елементом інтелектуального капіталу, який є структурно складним явищем. Поряд з елементами гуманітарного та споживчого капіталу він охоплює так званий структурний капітал, який у свою чер-

гу включає інноваційний капітал, а останній – комплекс об'єктів, що становлять інтелектуальну власність.

Слід зазначити, що існують два шляхи забезпечення технологічного прогресу. Перший базується передусім на розвитку власного науково-технологічного потенціалу; другий – на запозиченні інновацій із-за кордону. Дослідження показують [5, с. 47], що активне патентування та взагалі захист інтелектуальної власності більшою мірою відповідає першому з названих шляхів, тоді як для другого шляху високий рівень охорони інтелектуальної власності є менш значимим фактором.

Законодавство у сфері інтелектуальної власності охоплює всі загальновідомі об'єкти інтелектуальної власності, а саме: об'єкти авторського права та суміжних прав, а також винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товарів, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин. У цілому національне законодавство відповідає вимогам, встановленим міжнародними правовими актами щодо набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності в Україні [6, с. 204].

За останні роки Україна зробила важливі кроки щодо подальшого вдосконалення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Особливо важливим із точки зору вдосконалення нормативно-правової бази щодо охорони інтелектуальної власності в Україні, відповідно до ТРІПС, стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань інтелектуальної власності», спрямоване на приведення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності в повну відповідність до норм Угоди ТРІПС.

Зазначений закон передбачає внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кримінального кодексу України, Митного кодексу України, а також до спеціальних законів України у сфері інтелектуальної власності («Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про охорону прав на зазначення походження товарів»).

До закону ввійшли, зокрема, положення щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності, запобіжні заходи щодо негайного припинення правопорушень. Запропоновані зміни до Кримінального кодексу України пов'язані з посиленням відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності.

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» ліцензії на експорт та імпорт товарів видаються Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України. Водночас Законом України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» внесено зміни до статті 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» з віднесенням експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування (виду зовнішньоекономічної діяльності, відповідно до статті 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність») до виду господарської діяльності.

Необхідність прийняття цього закону також пов'язана з пропозиціями, які надано Міжнародною федерацією фонографічної промисловості (IFPI), яка займається

також захистом прав інтелектуальної власності. Тобто існує необхідність приведення норм Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» до вимог міжнародних норм і правил у цій сфері. Метою прийняття закону є врегулювання проблемних питань, які виникли в переговорному процесі щодо вступу України до ЄС; імплементація до законодавства України норм багатосторонньої Угоди ТРІПС; усунення суперечностей між Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та Законом України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», а також між статтями 2 та 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»; зняття санкцій, застосованих США щодо українського імпорту.

Завдання зазначених змін полягає, по-перше, у підтвердженні дії норми Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» щодо функції Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України здійснювати ліцензування експорту, імпорту товарів, включаючи експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, матриць, сировини та обладнання для їх виробництва; по-друге, у розмежуванні сфер дії Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» в частині ліцензування експорту, імпорту товарів як виду зовнішньоекономічної, а не господарської діяльності.

Нещодавно незадовільний захист авторських та суміжних прав визнавався найбільшою перешкодою на шляху України до СОТ. Було прийнято кілька законів, які стали значним кроком у наближенні українського законодавства до міжнародних норм у сфері захисту авторського права. Проте залишилось багато невирішених питань щодо підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності, зокрема у сфері авторського права та суміжних прав.

Важливо враховувати, що вже сформувалася глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності. Україна повинна адаптуватися до неї, якщо планує розвиватися як складова частина світового господарства, а не як економіка, відмежована від світових тенденцій соціально-економічного й технологічного розвитку. І за останні роки Україна значно активізувала процес входження в світові структури, що регулюють інтелектуальну власність, і вже є учасницею 15 з 26 універсальних міжнародних конвенцій і договорів у цій сфері, однак не завершено й процес приєднання до низки міжнародних конвенцій та договорів.

Сьогодні право інтелектуальної власності в Україні максимально наближене до міжнародних стандартів та здебільшого відповідає вимогам міжнародних угод, у ньому використано найновіші досягнення правової науки, воно постійно вдосконалюється. Тобто в Україні існують належні умови для ефективного захисту суб'єктивних прав інтелектуальної власності. Проте подальше вдосконалення правового регулювання інтелектуальної власності дозволить остаточно сформулювати інтелектуальне право як відносно самостійний комплексний інститут українського права, що значною мірою полегшить застосування інтелектуально-правових норм із метою реалізації права на інтелектуальну власність.

З метою забезпечення рівня правової охорони, що відповідає міжнародним нормам і стандартам, в Україні постійно здійснюються заходи в цій сфері, включаючи ефективні засоби забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, за такими напрямками: удосконалення чинного законодавства та механізмів реалізації норм законодавства.

Законодавство у сфері інтелектуальної власності постійно розвивається та вдосконалюється. Основним напрямом удосконалення законодавства є забезпечення гарантованості захисту прав інтелектуальної власності. Проте незадовільна ситуація із захистом інтелектуальної власності в Україні вже тривалий час викликає серйозне занепокоєння торговельних партнерів України. Переважно, незадоволення спричинило законодавство України у сфері ІВ, що не відповідало встановленим міжнародним нормам, зокрема вимогам Угоди ТРІПС. На той час було прийнято декілька важливих законів, що практично повністю узгодили законодавство України з нормами, передбаченими Угодою ТРІПС. Проте захист інтелектуальної власності в деяких сферах все ще залишається неефективним, що призводить до надзвичайно високого рівня піратства в країні та викликає застосування до України міжнародних торговельних санкцій.

Висновки. Таким чином, Україною було прийнято декілька законів, які стали значним кроком у наближенні українського законодавства до міжнародних норм у сфері захисту авторського права. Проте залишилася низка невіршених питань щодо підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності, зокрема у сфері авторського права.

На порядку денному стоїть питання прийняття кількох законопроектів, що мають на меті остаточно узгодити національне законодавство з нормами Угоди ТРІПС та впровадити додаткове забезпечення захисту прав інтелектуальної власності. Насамперед ці закони передбачають значне посилення боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності в галузі міжнародної економічної діяльності, пов'язаної з дисками для лазерних систем зчитування. Прийняття законів у сфері інтелектуальної власності завжди викликає суперечки щодо доцільного рівня захисту інтелектуальної власності, оскільки посилення захисту за умов неконкурентоспроможності національної економіки та соціальної незахищеності населення може викликати економічні та соціальні втрати.

Розв'язання проблем інтелектуальної власності в Україні не обмежується лише прийняттям законопроектів. Існує низка законодавчих питань, що потребують вирішення. Це стосується здебільшого сфери суміжних прав та внесення змін і доповнень у Закон України «Про авторське право та суміжні права» відповідно до Угоди ТРІПС.

Питанням, яке сміливо можна віднести до ключових та яке основними універсальними міжнародними договорами про авторське право й суміжні права відноситься до компетенції національного права, є обов'язок держав-учасниць ввести до свого національного законодавства ефективні методи реалізації положень, що знайшли своє закріплення в таких міжнародних договорах. У підсумку дослідження цього питання було зроблено певні пропозиції з удосконалення зазначених методів.

В основі ефективного захисту інтелектуальної власності має лежати відповідний механізм, який об'єднував би в цілісну систему сукупність ефективних засобів, врегульованих правом, призначених для притягнення до відповідальності будь-яких порушників інтелектуальної власності з метою негайного припинення їх протиправних дій, відшкодування заподіяних збитків та накладення санкції на таких порушників, щоб перешкодити здійсненню подібних порушень у майбутньому. Фундаментальними елементами цього механізму мають стати ефективний цивільно-правовий, кримінально-правовий та адміністративно-правовий захист. Такі види захисту повинні здійснюватися, на нашу думку, через спеціалізовані державні правоохоронні та судові органи на основі дієвих матеріальних і процесуальних норм. При цьому можна припустити, що матеріальні норми щодо захисту права інтелектуальної власності, які існують в українському законодавстві, не потребують удосконалення, однак цього не можна сказати про процесуальні норми.

Література

1. Кузьмічов В.С. Проблеми захисту інтелектуальної власності / В.С. Кузьмічов // Вісник Академії правових наук України. – Х., 2005. – Вип. 3(42). – С. 273–275.
2. Юрченко О.М. Нові інформаційні технології у сфері охорони інтелектуальної власності / О.М. Юрченко // Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти : зб. наук. праць IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27–28 листопада 2003 р.) : у 2 ч. / редкол. : І.І. Тимошенко (голова) та ін. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – Ч. 2. – 2004. – С. 275–283.
3. Юрченко А.М. Предупреждение преступлений в сфере высоких технологий: взгляд в будущее / А.М. Юрченко // Бизнес и безопасность. – 2004. – № 4(43). – С. 4–6.
4. Управління державними фінансами : [навч. посіб.] / [М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Т.І. Єфименко, С.Д. Бушуєв, М.С. Вертузаєв, О.М. Юрченко та ін.] ; за заг. ред. М.Я. Азарова. – К. : НДФІ, 2004. – 240 с.
5. Юрченко О.М. Міжнародна кооперація в інтелектуальній сфері / О.М. Юрченко, М.С. Вертузаєв, О.М. Вертузаєв // Актуальні проблеми інтелектуальної власності : матер. выступ. IX Междунар. науч.-практ. конф. (г. Алушта, 5–9 сентября 2005 г.). – Алушта, 2005. – С. 44–49.
6. Демченко Т.С. Правова охорона загальновідомих і знаменитих знаків у міжнародній практиці та в Україні / Т.С. Демченко // Вісник господарського судочинства. – 2001. – № 3. – С. 204.

Анотація

Старинець К. О., Кікашвілі М. В. Проблемні аспекти відповідності законодавства України міжнародно-правовим стандартам у сфері захисту інтелектуальної власності. – Стаття.

У статті розглянуто основні аспекти правової охорони інтелектуальної власності на національному та міжнародному рівнях, досліджено чинну нормативно-правову базу України та її відповідність міжнародно-правовим стандартам. Доведено, що в основі міжнародної захисту у сфері прав інтелектуальної власності лежить принцип національного режиму.

Ключові слова: інтелектуальна власність, захист, міжнародне право, нормативно-правова база, ТРІПС.

Аннотация

Старинец Е. А., Кикашвили М. В. Проблемные аспекты соответствия законодательства Украины международно-правовым стандартам в сфере защиты интеллектуальной собственности. – Статья.

В статье рассмотрены основные аспекты правовой охраны интеллектуальной собственности на национальном и международном уровнях, исследована действующая нормативно-правовая база Украины и ее соответствие международно-правовым стандартам. Доказано, что в основе международной защиты в сфере прав интеллектуальной собственности лежит принцип национального режима.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, международное право, нормативно-правовая база, ТРИПС.

Summary

Starynetz K. O., Kikashvili M. V. Problematic aspects of compliance with the law Ukraine international legal standards of intellectual property protection. – Article.

The article describes the main aspects of intellectual property protection in international law, the already established legal framework is discussed. It is proved that the basis of international protection in the field of intellectual property rights is the principle of national regime.

Key words: intellectual property, international law, legal framework, TRIPS.

УДК 340.15:349.6 «19»-«20»(477)+061.1ЕС

Р. А. Казак

ТЕРМИН «БИОРАЗНООБРАЗИЕ» В ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКЕ: ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Биоразнообразие является важнейшим элементом в поддержании стабильной окружающей среды и базовым фактором оптимального функционирования экосистем. На современном этапе развития общества в силу загрязнения окружающей среды, сверхинтенсивного землепользования, изменения климата и возникновения иных негативных для экологической обстановки факторов биоразнообразия находится под угрозой резкого сокращения. В качестве глобальной проблемы понятие «биоразнообразие» и способы его правовой защиты постоянно обсуждаются в мировой юридической науке. Для осуществления эффективной политики в этой сфере необходимо точное и правильное использование этого термина, понимание его сути и определение особенностей.

Постановка проблемы. Вплоть до середины XX в. понятие «биоразнообразие» только зарождалось и находилось на периферии научных исследований. В последние десятилетия «биоразнообразие», по мнению многих ученых (Н.В. Лебедева, Д.А. Кривоуццкий, П. Бирни, А. Бойл, К. Рэгвелл), становится одним из центральных понятий в научной литературе, природоохранном движении и международных отношениях [1; 2]. Сохранение биологического разнообразия включается в сферу международных обязательств на этапе осуществления политики устойчивого развития, а по мнению Г.С. Розенберга, приобретает еще и «*политическое звучание*» [3, с. 91].

Содержание этого термина является сложным и неоднозначным, что вызывает его неадекватное толкование. Тот факт, что существует несколько значений «биоразнообразия», по мнению Н.Я. Симонета, связано, в частности, с быстрым развитием анализируемого термина [4, с. 45]. Недостаточное разъяснение этого понятия в юридической науке и законодательстве привело к негативным последствиям в виде разобщенности и неполноты определения объекта. По мнению европейских ученых Л. Сантамариа и П.Ф. Мендеса, биоразнообразие может рассматриваться в качестве ключевого фактора, определяющего здоровье экосистем, оптимальное функционирование и устойчивость окружающей среды [5, с. 204]. В ряде стран именно характеристика, способы и методы сохранения биологического разнообразия выступают *основой экологической политики* государства [1, с. 10].